

## ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТАКТИЧНІ ОСНОВИ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ДІЯЛЬНОСТІ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ

### ORGANIZATIONAL AND TACTICAL FRAMEWORK FOR CONDUCTING SEARCHES IN THE INVESTIGATION OF CRIMINAL OFFENCES IN THE SPHERE OF ACTIVITIES OF NON-BANKING FINANCIAL INSTITUTIONS

Соловийов Е.П., к.ю.н., доцент кафедри кримінального процесу,  
Національна академія внутрішніх справ  
ORCID ID: 0000-0001-6433-004X

У статті досліджуються організаційно-тактичні засади проведення однієї з найважливіших слідчих (розшукових) дій – обшуку, який у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень у сфері діяльності небанківських фінансових установ має вирішальне значення для отримання доказів. Акцент зроблено на тому, що обшук у даній категорії проваджень насамперед спрямований на виявлення фінансово-господарських та бухгалтерських документів, що дають змогу простежити незаконні фінансові операції, підтвердити груповий характер злочину, встановити склад та ієрархію організованого злочинного угруповання, його цілі, розподіл ролей і особу організатора. Аналіз практики показав, що у більшості кримінальних проваджень обшуку проводилися у службових або інших адміністративних приміщеннях, а основними об'єктами пошуку виступали документи фінансової звітності, у тому числі з ознаками підроблення, та електронні носії інформації. Особливу увагу звернуто на те, що сліди підроблення найчастіше виявляються в документах, пов'язаних зі створенням небанківської фінансової установи, відкриттям банківських рахунків, депозитів, кредитів, операціями з нерухомістю, цінними паперами чи корпоративними правами як резидентів, так і нерезидентів.

Підкреслено, що своєчасність проведення обшуку на початковому етапі розслідування, особливо коли первинні дані здобуті оперативним шляхом, є визначальною умовою успішності фіксації доказів, оскільки зволікання надає злочинцям можливість приховати, змінити або знищити компрометуючі матеріали. У статті також обґрунтовано доцільність залучення до проведення цієї слідчої дії спеціалістів різного профілю – бухгалтерів і ревізорів, експертів-криміналістів, фахівців у галузі інформаційних технологій, що дозволяє підвищити ефективність пошуку, вилучення й фіксації доказів. Зроблено висновок, що належна організація обшуків у кримінальних провадженнях цієї категорії сприяє комплексному розкриттю механізму злочинної діяльності у сфері небанківських фінансових установ та забезпечує повноту доказової бази для притягнення винних до кримінальної відповідальності.

**Ключові слова:** небанківська фінансова установа, кримінальне правопорушення, кримінальне провадження, розслідування, слідча (розшукова) дія, обшук, слідчий.

*The article examines the organizational and tactical principles of conducting one of the most important investigative (search) actions – a search, which is crucial for obtaining evidence in criminal proceedings concerning criminal offenses in the sphere of non-bank financial institutions. The emphasis is on the fact that a search in this category of proceedings is primarily aimed at identifying financial, economic, and accounting documents that enables to trace illegal financial transactions, confirm the group nature of the crime, establish the composition and hierarchy of the organized criminal group, its goals, the distribution of roles, and the identity of the organizer. The analysis of practice has indicated that in most criminal proceedings, searches were conducted in office or other administrative premises, and the main objects of the search were financial reporting documents, including those with signs of forgery, and electronic media. Particular attention is drawn to the fact that traces of forgery are most often found in documents related to the creation of non-bank financial institutions, opening of bank accounts, deposits, loans, transactions with real estate, securities, or corporate rights of both residents and non-residents.*

*It is emphasized that the timeliness of conducting a search at the initial stage of the investigation, especially when the initial data is obtained through operational means, is a decisive condition for the successful recording of evidence, since the delay gives criminals the opportunity to hide, alter, or destroy it. The article also substantiates the expediency of involving specialists of various profiles in this investigative action – accountants and auditors, forensic experts, specialists in the field of information technology, which allows to increase the efficiency of searching, seizing, and recording evidence. It is concluded that proper organization of searches in criminal proceedings of this category contributes to the comprehensive disclosure of the mechanism of criminal activity in the field of non-bank financial institutions and ensures the completeness of the evidence base for bringing those guilty to criminal liability.*

**Key words:** non-bank financial institution, criminal offense, criminal proceedings, investigation, investigative (search) action, search, investigator.

**Постановка проблеми.** Розвиток фінансової системи України характеризується стрімким зростанням ролі небанківських фінансових установ (НФУ), до яких належать кредитні спілки, страхові компанії, ломбарди, фінансові та лізингові компанії тощо. Вони забезпечують широкий спектр послуг, пов'язаних із кредитуванням, страхуванням, залученням та управлінням коштами громадян, і тим самим суттєво впливають на рівень економічної безпеки держави. Водночас відкритість та масовий характер їхньої діяльності створюють сприятливі умови для вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із шахрайством, привласненням коштів, відмиванням доходів, отриманих злочинним шляхом, а також корупційними зловживаннями.

Особливу складність для органів досудового розслідування становить проведення окремих слідчих (розшукових) дій у зазначеній сфері, що обумовлено як специфікою фінансових операцій та багатоступеневим

характером схем, так і активним використанням злочинцями підробленої документації, «фіктивних» суб'єктів підприємницької діяльності й електронних технологій. У таких умовах однією з ключових слідчих (розшукових) дій у кримінальних провадженнях виступає обшук, який дозволяє виявити та зафіксувати матеріальні носії інформації, відшукати предмети та документи, що мають доказове значення, а також встановити інші важливі обставини кримінального правопорушення.

Організаційно-тактичне забезпечення обшуку у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень у сфері діяльності НФУ має низку особливостей і вимагає від слідчого ретельної підготовки, використання спеціальних знань у галузі фінансів та бухгалтерського обліку, залучення експертів і технічних засобів фіксації, а також належної координації з оперативними підрозділами. Важливим завданням є не лише виявлення безпосередніх доказів злочинної діяльності, але й запо-

бігання їх приховуванню або знищенню, що характерно для економічних правопорушень із високим рівнем організованості.

**Аналіз наукових публікацій** свідчить, що питання організаційно-тактичних засад проведення обшуку здебільшого розглядалося в межах загальної криміналістичної методики або під час дослідження окремих видів економічних кримінальних правопорушень. У працях учених – А. С. Білоусова, О. В. Воробей, А. Ф. Волобуєва, В. Г. Гончаренка, О. С. Задорожного, О. В. Клименка, В. С. Кузьмичова, В. В. Лисенка, А. В. Мировської, В. Т. Нора, О. А. Осаулєнка, А. В. Самодіна, А. А. Саковського, С. С. Трача, К. О. Чаплинського, Ю. М. Черноус, С. С. Чернявського та ін. – приділено увагу тактичним прийомам і методичним підходам до проведення обшуку, а також проблемам його ефективності та правового забезпечення. Разом з тим комплексних досліджень, присвячених саме організаційно-тактичним основам проведення обшуку у кримінальних провадженнях, що стосуються діяльності небанківських фінансових установ, на сьогодні бракує. Це зумовлює необхідність вироблення науково обґрунтованих підходів до систематизації та удосконалення практики проведення обшуків у цій сфері з урахуванням специфіки фінансового ринку, поширених способів ухилення від контролю та викликів воєнного стану в Україні.

**Виклад основного матеріалу.** Обшук належить до числа пріоритетних слідчих (розшукових) дій, оскільки його своєчасне проведення та належне опрацювання вилучених документів визначають ефективність розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. Відповідно до ст. 234 КПК України, він здійснюється з метою отримання й закріплення відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукування предметів чи цінностей, здобутих у результаті протиправних дій, знарядь злочину, а також для встановлення місця перебування розшукуваних осіб [1]. Однак, за своєю сутністю обшук являє собою процесуальну дію, що полягає у примусовому дослідженні житла, службових або виробничих приміщень, споруд, ділянок місцевості, а також особистих речей і громадян, з метою виявлення та вилучення предметів і документів, які мають значення для кримінального провадження, або ж розшуку осіб, які ухиляються від слідства. Проведення цієї дії неминує пов'язане з обмеженням конституційних прав людини, зокрема права на особисту свободу та недоторканність, недоторканність житла, а також права на таємницю листування, телефонних розмов, банківських вкладів та розрахунків.

У процесі розслідування кримінальних правопорушень у сфері діяльності НФУ проведення обшуку є ключовою умовою належного збирання доказів. При цьому надзвичайно важливим є визначення моменту, коли доцільно застосувати цей захід: на початковій стадії досудового розслідування; за наявності сукупності даних, що дають підстави для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення; чи на етапі з'ясування окремих обставин, які підлягають доказуванню [2].

Стаття 237 КПК України регламентує проведення огляду приміщень, документів, речей і комп'ютерних даних, метою якого є виявлення та фіксація відомостей щодо обставин учиненого кримінального правопорушення [1]. У свою чергу, обшук проводиться за умови наявності достатніх підстав вважати, що в певному місці можуть зберігатися знаряддя кримінального правопорушення, предмети чи документи, здобуті протиправним шляхом, або інші речі, важливі для встановлення істини. Такі підстави можуть підтверджуватися показаннями свідків, потерпілих, підозрюваних, даними протоколів слідчих (розшукових) дій, оперативного-розшукових заходів чи заявами громадян. Обшук також можливий у разі

обґрунтованої інформації про перебування у приміщенні чи на території розшукуваної особи.

Основним завданням проведення обшуку на будь-якому етапі розслідування кримінальних правопорушень у сфері діяльності НФУ є виявлення та вилучення предметів, документів і носіїв інформації, які можуть бути використані як докази [3]. З огляду на це, обшук доцільно проводити за місцем офіційної реєстрації фінансової установи, у житлі її засновників, керівників і підозрюваних осіб, а також у службових приміщеннях та інших об'єктах, що мають відношення до діяльності НФУ.

Серед типових недоліків, які допускали детективи під час підготовки клопотань до слідчих суддів про проведення обшуку в межах кримінального провадження, можна виокремити кілька основних. По-перше, у ряді випадків правова кваліфікація кримінального правопорушення, наведена у клопотанні, не узгоджувалася з метою проведення обшуку, оскільки документи, які планувалося виявити, фактично не стосувалися розслідуваного діяння. По-друге, додані до клопотання копії матеріалів, включаючи витяг з ЄРДР, часто не були належним чином засвідчені, а іноді їх зміст взагалі було неможливо розшифрувати. По-третє, у багатьох випадках у тексті клопотання відсутня чітка вказівка на конкретне приміщення, у якому слід провести обшук. Нарешті, нерідко не деталізувалися індивідуальні чи родові ознаки документів, які підлягали пошуку та вилученню.

Перед тим як обрати організаційні та тактичні прийоми проведення обшуку, слідчий має вирішити низку завдань: визначити об'єкти обшуку (приміщення, території, транспортні засоби тощо), предмети й документи, які необхідно знайти й вилучити (об'єкти пошуку), а також продумати послідовність і часові межі проведення відповідних дій. Ці рішення приймаються на підставі аналізу матеріалів кримінального провадження [4, с. 124].

Оскільки більшість слідів фінансових кримінальних правопорушень закріплюється у документах, саме вони стають основним об'єктом пошуку. Це можуть бути бухгалтерські записи, фінансові звіти, договори (в тому числі їх проекти), розрахункові документи, а також матеріали, що свідчать про підготовку до протиправних дій (підроблені паспорти, угоди оренди, печатки, штампи, бланки). Доказова інформація може зберігатися і на технічних носіях – у комп'ютерній техніці, друкарських чи копіювальних пристроях. Тому на початковій стадії розслідування проведення обшуку є невідкладною та вкрай важливою слідчою (розшуковою) дією.

Ключова мета обшуку полягає у здобутті достовірного документального підтвердження фінансово-господарських операцій, пов'язаних із діяльністю НФУ. Важливим є також виявлення та блокування коштів – як безготівкових на банківських рахунках, так і готівкових, що перебувають у розпорядженні установи. Як зазначає В. В. Лисенко, ефективність розслідування значною мірою залежить від своєчасності та правильності тактичних рішень щодо проведення обшуку [4, с. 124].

У науковій літературі вже напрацьовані загальні рекомендації щодо тактики проведення обшуків у кримінальних провадженнях про фінансові кримінальні правопорушення [5–7]. Разом з тим, Ю. М. Черноус підкреслює, що більшість ознак економічних злочинів відображається саме в документах бухгалтерського обліку, тому на початковому етапі розслідування, особливо коли первинні відомості здобуті негласним шляхом, необхідно вживати заходів для їх негайного виявлення та вилучення, у тому числі через проведення тимчасового доступу чи обшуку [8, с. 293].

Крім того, обшук у кримінальних провадженнях цієї категорії є одним із найважливіших інструментів встановлення групового характеру кримінального правопорушення, збирання доказів щодо структури та зв'язків

організованого злочинного угруповання, його учасників, розподілу ролей, цілей діяльності та особи організатора.

Незалежно від фактору раптовості, ефективність обшуку як слідчої (розшукової) дії безпосередньо залежить від рівня його підготовки. Перед вибором організаційно-тактичних прийомів слідчий має вирішити низку завдань: уважно опрацювати матеріали кримінального провадження й результати оперативно-розшукових заходів, які обґрунтовують необхідність обшуку; визначити об'єкти обшуку (приміщення, території, транспортні засоби тощо), а також предмети та документи, які планується відшукати і вилучити (об'єкти пошуку); встановити послідовність та оптимальні строки проведення цієї СРД, особливо у випадках групових обшуків [9].

Аналіз практики показує, що у більшості досліджених кримінальних проваджень (65%) обшуки здійснювалися в службових або адміністративних приміщеннях. При підготовці до їх проведення необхідно враховувати: розташування об'єкта, його функціональне призначення, планування та інтер'єр; шляхи доступу; кількість і склад осіб, які постійно перебувають у приміщенні; наявність технічних засобів – систем охоронної сигналізації, засобів зв'язку, комп'ютерних мереж і обладнання.

Особливе значення у проведенні обшуку має фактор раптовості, адже ця дія повинна відбуватися відразу після внесення відомостей до ЄРДР. Як слушно зауважує В. С. Кузьмічов, раптовість має вагомий психологічний ефект: несподіваний початок обшуку створює стан напруженості та розгубленості у тих, кого обшукують, що слідчий може використати для досягнення цілей розслідування [10]. Водночас необхідним є дотримання принципу конспіративності – ухвалення рішення про обшук має здійснюватися таємно, без розголошення результатів оперативно-розшукових заходів, аби не допустити витоку інформації й, відповідно, втрати ефекту несподіваності.

У випадках, коли кримінальне провадження розпочинається на підставі офіційних матеріалів (заяв потерпілих, актів перевірок, ревізій тощо), ефект раптовості, як правило, знижується. Члени злочинних груп за таких обставин часто встигають підготуватися: приховують документи, майно чи кошти у співучасників, знайомих або родичів.

Визначення об'єктів пошуку здійснюється слідчим із урахуванням даних кримінального провадження. При цьому він спирається на: загальні норми КПК України щодо підстав для проведення обшуку; криміналістичні рекомендації з розслідування певних категорій кримінальних правопорушень; результати вже проведених у справі оперативних заходів.

Як підкреслює С. С. Чернявський, у кримінальних провадженнях щодо фінансового шахрайства встановлення об'єктів пошуку є можливим завдяки комплексному аналізу фінансово-господарської документації, даних про операції та комерційні зв'язки, показань свідків, довідкових матеріалів контролюючих органів і результатів оперативно-розшукових заходів [11, с. 520].

Результати аналізу кримінальних проваджень, пов'язаних із правопорушеннями у сфері діяльності НФУ, засвідчують, що найбільш поширеними об'єктами пошуку під час обшуків є: фінансово-господарські, бухгалтерські документи та податкова звітність (як автентичні, так і з ознаками підроблення), їх фрагменти та копії (66%); бланки документів із реквізитами суб'єктів господарювання, у тому числі з відбитками печаток, штампів та підписами посадових осіб (42%); комп'ютерна техніка й електронні носії інформації – флеш-накопичувачі, мобільні телефони, інші цифрові пристрої (57%); зразки бланків, печаток і штампів (34%); грошові кошти (готівка у національній та іноземній валюті), цінні папери й коштовності (57%); особисті речі, серед яких робочі щоденники, записні книжки, чернетки (54%).

На думку О. П. Клименка, під час обшуку необхідно вилучати не лише фінансово-господарські та бухгалтерські документи (первинні документи, баланси, журнали, ордери, інвентаризаційні описи тощо), а й установчі документи (статут, установчий договір, реєстраційні свідоцтва, ліцензії), нормативно-розпорядчі акти, інспекційні документи НБУ та НКЦПФР, грошові кошти та інші матеріальні цінності, здобуті злочинним шляхом. Також значну доказову цінність мають банківські картки, платіжні документи, інші носії інформації, які можуть підтверджувати факти підготовки або вчинення кримінального правопорушення [12].

Актуальною для таких кримінальних проваджень є робота з електронними носіями інформації, адже майже в кожному випадку вони стають об'єктами вилучення [13]. Їх обробка повинна здійснюватися за обов'язкової участі спеціалістів, оскільки існує ризик автоматичного знищення даних під час несанкціонованого втручання, наприклад при розкритті корпусу комп'ютера чи відновленні доступу до приміщення, де розташована техніка. У подібних випадках після вилучення обладнання доцільним є проведення спеціальних оглядів файлів або призначення судової комп'ютерно-технічної експертизи [14, с. 37; 15, с. 180].

Тактика обшуку у випадках вилучення комп'ютерної техніки передбачає комплекс заходів, спрямованих на збереження цифрової інформації. Слідчий повинен вчасно забезпечити безперебійне електроживлення систем, заблокувати можливість стороннього втручання, а також негайно припинити доступ осіб, здатних знищити чи пошкодити дані [16].

Показовим є приклад із кримінального провадження за ч. 5 ст. 191 КК України, в якому у 2010 році проведено обшук у приміщенні кредитної спілки «Централь-Старт». Згідно з протоколом обшуку від 17.02.2010 року, під час процесуальної дії слідчими було вилучено касові документи (видаткові та прибуткові ордери, договори про внески членів спілки), а також виявлено спробу знищення бухгалтерської документації шляхом її спалення на підвір'ї будинку [17].

Згідно з результатами аналізу кримінальних проваджень щодо правопорушень у сфері діяльності НФУ, обшуки найчастіше проводяться: за місцем роботи підозрюваних та обвинувачених, у службових приміщеннях суб'єктів господарювання (65%); за місцем проживання підозрюваних та обвинувачених, у тому числі організаторів та інших учасників злочинної групи (54%); за місцем проживання їхніх родичів або знайомих (21%); в інших місцях (дачі, гаражі, садові ділянки, транспортні засоби) – 26%.

Найбільш результативним тактичним прийомом у таких кримінальних провадженнях є проведення так званих одночасних (групових) обшуків, що передбачає погоджене за часом проведення серії обшуків різними слідчо-оперативними групами у взаємодії між собою – за місцем проживання підозрюваного, у філіях НФУ, офісах та приміщеннях інших осіб. Застосування одночасних обшуків унеможливає попередження учасників злочинної групи про небезпеку та суттєво знижує ризик приховання або знищення компрометуючих документів і предметів [18, с. 246].

Організація такої тактичної операції передбачає створення кількох слідчо-оперативних груп, кожна з яких очолює слідчий. Ключовим є визначення місця проведення найважливішого обшуку (наприклад, у службовому приміщенні організатора злочинної групи), що слугує координаційним пунктом для отримання інформації про перебіг та результати інших обшуків. Плануючи груповий обшук, слідчий має враховувати оперативні дані, а також складати схеми службових і родинних зв'язків осіб, яких планується обшукати [19].

У більшості кримінальних проваджень (54%) під час обшуку службових приміщень залучалися спеціалісти різного профілю: бухгалтери та ревізори (15%), експерти-криміналісти (27%), фахівці з комп'ютерних технологій (14%), спеціалісти у сфері PR-технологій (7%). У 57% випадків було вилучено комп'ютерну техніку, яка містила відомості про характер взаємовідносин із потерпілими, реальний напрям діяльності НФУ та інші дані, що мали важливе доказове значення.

Важливим джерелом отримання інформації про причетних до вчинення кримінальних правопорушень осіб є дані операторів мобільного зв'язку. Такі відомості не лише використовуються як докази, але й сприяють перевірці слідчих версій, встановленню місцезнаходження осіб, ідентифікації співучасників та аналізу їхніх зв'язків. Предметами пошуку у цьому випадку є SIM-карти та інші електронні носії (флеш-карти, мобільні телефони), які можуть містити релевантну інформацію.

Особливістю проведення обшуку у кримінальних провадженнях цієї категорії є орієнтація не лише на виявлення доказів злочинної діяльності, але й на вилучення цінностей, здобутих незаконним шляхом, з метою подальшого відшкодування матеріальних збитків потерпілим та забезпечення можливості конфіскації майна. У зв'язку з цим обшук зазвичай поєднується із накладенням арешту на майно, встановленням заборони користування ним або передачею на відповідальне зберігання.

Забезпечення цивільного позову та можливої конфіскації майна у кримінальному провадженні здійснюється шляхом накладення арешту на вклади, цінності та інше майно обвинуваченого чи підозрюваного, а також осіб, які відповідно до закону несуть матеріальну відповідальність за їхні дії, незалежно від місця зберігання такого майна. Окрім того, можливим є вилучення майна, на яке накладено арешт. Важливо підкреслити, що арешт на вклади, цінності та інше майно може бути накладений виключно на підставі рішення суду.

Застосування цих заходів становить не лише право, але й прямий обов'язок слідчого. Зволікання або неповне вжиття заходів щодо арешту майна розглядається як порушення кримінального процесуального закону і у випадках, коли це спричинило істотну шкоду охоронюваному законом правам та інтересам громадян чи юридичних осіб, може стати підставою для кримінальної відповідальності службових осіб. Практика доводить, що дії, спрямовані на забезпечення відшкодування матеріальних збитків, завжди мають бути диференційовані з урахуванням виду кримінального правопорушення та конкретних обставин кримінального провадження.

Тактичні ситуації, що виникають під час проведення обшуків у кримінальних провадженнях цієї категорії, умовно поділяються на дві групи:

- безконфліктні – обшук осіб, які не мають прямого відношення до вчинення кримінального правопорушення, але є засновниками або формальними керівниками підприємств;

- конфліктні – обшук із метою вилучення предметів та документів безпосередньо у організаторів злочинної діяльності НФУ [20, с. 86–88].

У першому випадку обшук часто зводиться до добровільної видачі предметів або документів, і процесуальна дія набуває характеру вилучення. Проте більш типовою є друга ситуація, що відзначається конфліктним характером і необхідністю застосування заходів процесуального примусу. Важливо підкреслити, що будь-який обшук є примусовою процесуальною дією, пов'язаною з обмеженням права на приватність та втручанням у сферу особистих інтересів.

Для того щоб обшук і вилучення були максимально цілеспрямованими та ефективними, слідчому необхідно заздалегідь дослідити документообіг конкретної НФУ, визначивши характер і місцезнаходження документів, які мають доказове значення. Залучення спеціаліста дозволяє скласти схему руху фінансових документів, що відображають сумнівні операції, або провести документальну перевірку (ревізію) правильності ведення бухгалтерського обліку у відповідному суб'єкті господарювання [21, с. 311].

Відсутність можливості оперативного вилучення предметів і документів на початковому етапі кримінального провадження часто призводить до «підміни» процесуальної форми окремих дій, що ускладнює досягнення завдань кримінального судочинства. Слід враховувати, що вилучення предметів і документів лише під час огляду місця події є необхідним, але недостатнім способом збирання доказів. Крім того, встановлений ч. 5 ст. 171 КПК України строк звернення до суду щодо накладення арешту на тимчасово вилучене майно (не пізніше наступного робочого дня після вилучення) об'єктивно знижує ефективність розслідування, створюючи ризик утрати важливих матеріальних доказів.

**Висновки.** Таким чином, проведене дослідження дозволяє констатувати, що обшук у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень у сфері діяльності небанківських фінансових установ є однією з ключових слідчих (розшукових) дій, ефективність якої значною мірою визначає результативність розслідування загалом. Його організаційно-тактичні особливості обумовлені специфікою предметів пошуку, високим рівнем організованості злочинних груп, а також необхідністю протидії приховуванню чи знищенню доказів.

Узагальнення практики засвідчує, що найбільш поширеними об'єктами вилучення під час обшуків є фінансово-господарські та бухгалтерські документи, носії електронної інформації, грошові кошти й цінності, а також предмети, які відображають схеми незаконної діяльності. Особливу увагу слід приділяти вилученню комп'ютерної техніки та мобільних пристроїв, що потребує залучення спеціалістів і забезпечення належних умов збереження інформації.

Найефективнішими тактичними прийомами виявилися групові (одночасні) обшуки, що унеможливають попередження учасників злочинних угруповань і сприяють комплексному збору доказової інформації. Разом із тим, проведення таких дій має супроводжуватися залученням профільних фахівців (бухгалтерів, експертів-криміналістів, IT-спеціалістів), використанням оперативних даних, а також розробленням детального плану дій.

Важливим аспектом є поєднання обшуку з заходами щодо забезпечення цивільного позову та можливої конфіскації майна, що реалізується через накладення арешту на вклади, цінності та інше майно підозрюваних чи обвинувачених. Такий підхід не лише сприяє досягненню завдань кримінального провадження, а й гарантує відшкодування завданих потерпілим збитків.

Отже, успішність розслідування кримінальних правопорушень у сфері діяльності небанківських фінансових установ значною мірою залежить від своєчасної та професійної організації обшуків, застосування належних тактичних прийомів і повного використання потенціалу спеціалістів. Подальший розвиток наукових досліджень у цьому напрямі має бути спрямований на вдосконалення тактики комплексних слідчих дій та вироблення методичних рекомендацій для практичних працівників.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за загал. ред. професорів В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. К. : Юстініан, 2012. 1224 с.
3. Слідчі (розшукові) дії у кримінальному провадженні : навч. посіб. / О. А. Осауленко, А. В. Самодін, Г. М. Степанова та ін. К. : Центр учб. літ., 2015. 140 с.
4. Лисенко В. В. Криміналістичне забезпечення діяльності податкової міліції: теорія та практика: монографія. К. : Логос, 2004. 324 с.
5. Задорожний О. С. Криміналістична характеристика ухилень від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів та основні положення їх розслідування : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Х., 2005. 212 с.
6. Криміналістичне забезпечення розслідування кримінальних правопорушень щодо підроблення документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб-підприємців: метод. рек./ Саковський А. А., Миrowsька А. В., Нечеснюк М. В. та ін. К.: Нац. акад. внутр. справ, 2023. 57 с.
7. Лисенко В. В., Задорожній О. С., Дзісяк О. П.. Ухилення від сплати податків: виявлення і розслідування : монографія. К. : Істина, 2008. 216 с.
8. Черноус Ю. М. Слідчі дії: поняття, сутність, напрями розвитку та удосконалення: дис канд. юрид. наук: 12.00.09. К., 2005. 245 с.
9. Чаплинський К. О. Тактика проведення окремих слідчих дій : монографія. Дніпропетровськ, 2006. 308 с.
10. Кузьмичов В. С., Черноус Ю. М. Слідча діяльність: характеристика та напрями удосконалення : монографія. К.: ЗАТ «Нічлава», 2005. 446 с.
11. Чернявський С. С. Фінансове шахрайство: методологічні засади розслідування: монографія. К., 2010. 624 с.
12. Клименко О. В. Особливості формування методики розслідування легалізації (відмивання) майна, одержаного внаслідок ухилення від сплати податків. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 2 (36). С. 165–168.
13. Білоусов А. С. Криміналістичний аналіз об'єктів комп'ютерних злочинів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Запоріжжя, 2008. 245 с.
14. Воробей О. В. Об'єкти обшуку при розслідуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних з діяльністю конвертаційних центрів. *Правові реформи в Україні: реалії сьогодення* : матеріали наук.-теорет. конф. (Київ, 25 квіт. 2019 р.). К. : 2019. С. 35–37.
15. Трач С. С. Особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2021. Т. 3. Вип. 5. С. 178–181.
16. Методика розслідування комп'ютерних злочинів. URL: <https://biglib.info/5834-metodika-rozsliduvannya-kompyuternih-zlochinv.html>
17. Справа 308/4209/13-к. Ужгородський міськрайонний суд Закарпатської області. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/45429870>
18. Нечваль А. О. Етапи проведення обшуку: проблеми теорії та практики. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 6. С. 322–325.
19. Лис О. Ю. Тактичні прийоми і методи проведення обшуку. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 4. С. 200–205.
20. Конюшенко Я. Ю. Проведення слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні: проблеми теорії та практики : монографія. Х. : Факт, 2020. 476 с.
21. Криміналістика : навч. посіб. / А. Ф. Волобуєв, О. О. Волобуєва, О. А. Самойленко та ін. ; за ред. А. Ф. Волобуєва. К. : КНТ, 2011. 504 с.